

ΟΡΙΣΜΟΣ

1. «*Ορίζοντας τον ορισμό*»

ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΤΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ

- α). **K.Marx**: Θρησκεία είναι:
 - «η αλλοτριωμένη αυτοσυνείδηση και αυτογνωσία του ανθρώπου»
 - «αντεστραμμένη κοσμοθεώρηση»
 - «γενική θεωρία του κόσμου»
 - «γενική βάση παρηγοριάς και αιτιολόγησης»
 - «πνευματική πεμπτουσία του κόσμου»

β). S. Freud:

Η θρησκεία αποτελεί ορισμένες φορές το σύνολο (ψευδών) αντιλήψεων, που προσδιορίζονται από την αναφορά τους στο **υπερβατικό**. Άλλες φορές είναι ένα σύνολο (των λειτουργικών και νευρωτικών) πρακτικών.

ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΩΣ ΕΜΜΕΣΗ ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

- Σύμφωνα με Russel McCutcheon:
- «Η ίδια η επιστημονική έρευνα (σύμφωνα με τον J.Z.Smith) «εφευρίσκει» κατηγορίες, όπως η θρησκεία, ο μύθος, η τελετουργία, η θυσία, το ιερό προσκύνημα κλπ, τις χρησιμοποιεί για την κατασκευή θεωρητικών «προτύπων» του τρόπου με τον οποίο λειτουργούν οι άνθρωποι ή οι θεσμοί, και έπειτα για τη χαρτογράφηση της ανθρώπινης συμπεριφοράς.»

- **ΘΡΗΣΚΕΙΑ και ΕΞΗΓΗΣΗ**
 1. προεκτάσεων της
 2. λειτουργίας της
 - **ΘΡΗΣΚΕΙΑ και ΚΑΘΟΡΙΣΜΟΣ**
 1. ορίων θρησκείας
 2. διατύπωση ενός ακριβούς περιγραφικού χαρακτήρος της
-

ΟΡΙΣΜΟΣ

2. Σημαντικές επιστημονικές συμβολές στον ορισμό της θρησκείας

- α. **Max Müller:**
 - Θρησκεία με βάση τους μύθους (φιλολογική προσέγγιση)
 - Θρησκεία=η πρωτόγονη διαίσθηση και ο θαυμασμός του θεού, η αντίληψη του απείρου, η φυσική και διαπολιτιστική αίσθηση ότι κάτι Άλλο ευθύνεται για την ύπαρξη τη δική μας και του κόσμου
- β. Ανθρωπολογική προσέγγιση
 - β1: E.B.Tylor
 - β2: J.G.Frazer

- Νοησιарχία + David Hume (1711-1776) + ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΣ + ΜΟΝΤΕΡΝΟ
- ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ (δόγμα) και ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ (ορθολογιστική επιστημονική γνώση)

Θεωρία της ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ, δηλαδή ορισμός της θρησκείας με βάση τη σύνδεσή της, ή τη λειτουργία της, μέσα στους τομείς της ανθρώπινης ζωής.

- Οι λειτουργιστές ορίζουν τη «θρησκεία» όχι με βάση το **ΤΙ** πιστεύουν οι θρησκευόμενοι, αλλά με βάση το **πώς** το πιστεύουν (με βάση δηλαδή τον ρόλο της πίστης στη ζωή των ανθρώπων). Προσδιορίζουν ορισμένες ατομικές ή κοινωνικές ανάγκες και αντιμετωπίζουν τη θρησκεία ως ένα σύστημα του οποίου οι αντιλήψεις, οι πρακτικές ή τα σύμβολα έχουν σκοπό να ικανοποιήσουν αυτές τις ανάγκες.

Emile Durkheim: ο πιο σημαντικός εκπρόσωπος

- Θρησκεία + ΚΟΙΝΩΝΙΑ
- Διάκριση ΙΕΡΟΥ και ΒΕΒΗΛΟΥ: «Η θρησκεία είναι ένα ενιαίο σύστημα αντιλήψεων και πρακτικών που σχετίζονται με ιερά πράγματα, δηλαδή πράγματα απομακρυσμένα και απαγορευμένα».
- ΘΡΗΣΚΕΙΑ + (κοινωνική) αλληλεγγύη

- α): Rudolf ΟΤΤΟ:
 - Το ιερό ως «mysterium tremendum» και «mysterium fascinans».
- β) Mircea ELIADE:
 - «Homo religious»
 - «Τρόμος της ιστορίας»

- Clifford GEERTZ + «θρησκεία ως ένα πολιτιστικό σύστημα»
 - Η θρησκεία είναι:
 1. Ένα σύστημα συμβόλων, το οποίο
 2. Προκαλεί ισχυρά, επίμονα και διαρκή συναισθήματα και κίνητρα στους ανθρώπους
 3. Διαμορφώνοντας αντιλήψεις για μια γενικού τύπου ύπαρξη, και
 4. Προσδιορίζοντας σε αυτές τις αντιλήψεις ένα τέτοιο προσωπείο της πραγματικότητας, ώστε
 5. Τα συναισθήματα και τα κίνητρα αυτά φαίνονται ιδιαίτερα πραγματικά
- GEERTZ + ΝΟΗΤΙΚΗ + ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗ + ΣΥΜΒΟΛΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ (στα πλαίσια ενός πολιτισμού)

ΟΡΙΣΜΟΣ

3. Κριτική αποτίμηση στον ορισμό της θρησκείας

ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗ ΟΡΙΣΜΩΝ

- **Ουσιοκρατικοί ορισμοί θρησκείας**
(έμφαση στα εσωτερικά
χαρακτηριστικά της θρησκείας)
- **Πολιτισμικοί ή λειτουργικοί
ορισμοί της θρησκείας**

Χαρακτηριστικά

Ουσιοκρατικοί ορισμοί

Πολιτισμικοί ορισμοί

Βάση ορισμού

Οντολογική

Συμβολική, επικοινωνιακή

Γλώσσα

Αναφορά σε θρησκευτικά αντικείμενα

Συμβολική, επικοινωνιακή

Περιεχόμενο

Δια-πολιτισμικά σταθερό

Αυθαίρετο, ιστορικά συγκεκριμένο

Αναφορά

Υπερκόσμιο

Κοσμικό

Αξία της θρησκείας

Θετική ή αρνητική

Συχνά ουδέτερη

Η παραπάνω τυπολογία (αν και εύστοχη για περισσότερες περιπτώσεις) δημιουργεί δύο προβλήματα:

- **α) Οι ουσιοκρατικοί ορισμοί**
- Σχετίζονται με στοιχεία «μεταφυσικά» και «πνευματικά». Τι είναι όμως στην πραγματικότητα «μεταφυσικό» και τι «πνευματικό»? Πολλές φορές οδηγούμαστε σε λανθασμένες και αυθαίρετες κρίσεις.
- Προϋποθέτουν, χωρίς να αιτιολογούν το **γιατί**. Προϋποθέτουν επίσης ότι τα συστατικά της θρησκείας είναι σημαντικά. Επομένως αυτοί οι ορισμοί πέρα από το ότι βασίζονται σε ένα φαινομενικό εύστοχο και /ή θεωρούμενο ως δεδομένο χαρακτηρισμό της θρησκείας, παρουσιάζουν επίσης την τάση να θεωρούν ως δεδομένη τη σπουδαιότητα αυτού του ορισμού.

- **β) Οι πολιτισμικοί ή λειτουργικοί ορισμοί** δεν παρουσιάζουν αυτό το τελευταίο πρόβλημα. **Ορισμός της θρησκείας ως σύστημα.**

Το κυριότερο πρόβλημά τους είναι ότι, ενώ προτείνουν ορθά κριτήρια για την κατάταξη αυτών των φαινομένων (των θρησκευτικών) εντούτοις δεν παρέχουν συνήθως καμία στέρεη βάση για τον αποκλεισμό ορισμένων φαινομένων που συνήθως καλούνται «θρησκευτικά». Έτσι πολλά στοιχεία της καθημερινής πραγματικότητας μπορεί να συνδέονται με το μυστήριο, το δέος, το ανεξήγητο κλπ, αλλά δεν μπορούν να θεωρηθούν ως θρησκευτικά.

Αντίθετα, η θεώρηση του Clifford GEERTZ υποστηρίζει ότι:

- Η θρησκεία μπορεί να προσδιοριστεί με βάση τη λειτουργία της ως ένα διαπολιτισμικό συμβολικό σύστημα, το οποίο δημιουργεί συναισθήματα και κίνητρα που φαίνονται να είναι απόλυτα πραγματικά. Εντούτοις, αυτή η λειτουργία περιορίζει κάπως το περιεχόμενο των συμβόλων που χρησιμοποιούνται κατ' αυτόν τον τρόπο.
- Έτσι, το ότι τα σύμβολα ή τα συμβολικά συστήματα που προκαλούν και καθορίζουν συμπεριφορές που χαρακτηρίζουμε ως θρησκευτικές και εκείνα που τοποθετούν αυτές τις συμπεριφορές σε ένα κοσμικό πλαίσιο είναι τα ίδια σύμβολα, δεν θα μας εκπλήσσει. Όταν λέμε ότι *ένα συγκεκριμένο αίσθημα δέους είναι θρησκευτικό και όχι κοσμικό, τι άλλο εννοούμε παρά ότι πηγάζει από τη σύλληψη ενός καθολικού ζωτικού φαινομένου, όπως το μάνα, και όχι η επίσκεψη μας στο Γκραν Κάνυον.*

ΟΡΙΣΜΟΣ

4. Μελλοντικές προοπτικές ορισμού θρησκείας

Οι παραπάνω προτάσεις οδηγούν τις περισσότερες φορές, εξαιτίας της φύσης της ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ, σε αδιέξοδο. Έτσι:

Λύσεις - Προτάσεις:

- Α) Να αναγνωριστεί τεχνητή φύση της έννοιας, χωρίς να εγκαταλειφθεί όμως για αυτόν τον λόγο η προσπάθεια ορισμού της. Έτσι αυτή η έννοια αντικείμενο διαρκούς ταξινόμησης και έτσι σύγχυσης.
- Β) Η προσπάθεια του ακαδημαϊκού χώρου που έχει ως κύριο σκοπό να αποδομήσει και να αναλύσει τη λειτουργία της θρησκείας στο πλαίσιο της λαϊκής παράδοσης.
- Β1) Η θρησκεία είναι προσωπική υπόθεση και δεν επιβάλλεται (ιδιαίτερα στον σύγχρονο κόσμο)

Μια πρόταση θα μπορούσε να είναι η παρακάτω:

- «Το νόημα των θρησκευτικών πρακτικών και εκφράσεων δεν θα πρέπει να αναζητεί σε κοινωνικά φαινόμενα, αλλά η δυναμική τους και ο κανονιστικός τους χαρακτήρας θα πρέπει να ερμηνευθούν ως προϊόντα ιστορικά μοναδικών καταστάσεων και δυνάμεων. Ο ανθρωπολόγος ερευνητής των συγκεκριμένων θρησκειών θα πρέπει επομένως να ξεκινήσει από αυτό το σημείο, τεμαχίζοντας κατά κάποιον τρόπο, την αντλητική έννοια, την οποία μεταφράζει ως «θρησκεία» σε ετερογενή στοιχεία, σύμφωνα με τον ιστορικό της χαρακτήρα».